

HAMMARBY-SKARNÄCK HEMBYGDSFÖRENING

HEMBYGDSVANDRINGAR MED HAMMARBY-SKARNÄCK HEMBYGDSFÖRENING

19 augusti 2018, en vandring vid Söderbysjön

En hembygdsvandring av Anders Wennersten och Torbjörn Hallström.

Fotograf: Lennart Elovsson

Länk till filmen i Youtube (28 minuter):

https://www.youtube.com/watch?v=YRu3pED_bgY&t=10s

En solig augustidag hälsar Torbjörn Boström välkomna till de ca 20 deltagarna i denna vandring, här vid vägskälet intill där den gamla Hammarbystugan låg och med Söderbysjön i fonden. Marken här ligger i Nacka kommun, men vi kan betrakta den som "vårt" område, eftersom Stockholm Stad är markägare och sjön med omnejd alltid setts som en oas för boende i Skarpnäcks stadsdel, med enkel tillgång från Hammarby, Björkhagen, Kärrtorp och Bagarmossen.

Eftersom det inte fungerade med utskick med mejl denna gång är deltagarantalet inte så stort. Torbjörn lämnade ordet till Anders Wennersten, som visade en liten bok och en karta, som gett material till det som nu ska berättas. Kartan är från 1600-talet, visar att det var gott om odlingsmark här, både där golfbanan nu är och längs vägen till Kärrtorp. Kartan visar också att det här nere (vid sjön till vänster om badstranden) redan på 1500-talet var en frälsegård, som ägde omfattande marker häromkring, bland annat forsarna norr om Dammtorpssjön.

Efterhand ökade värdet av vattenkraften, för att driva kvarnar av olika slag, vilket ledde till att gårdens ägare istället uppförde Nacka gård, och att Söderby istället blev ett torp under Nacka gård. Vi rör oss nu ner mot sjön och den lilla bergkulle där torpet varit beläget, alldeles vid den nuvarande badstranden. Här låg huvudbyggnaden, resterna av en murstock har arkeologerna funnit i ett syrensnår vid den del av berget som ligger närmast badet. Uthuset låg ett tiotal meter bakom. Torpet var bebott fram till 1840-talet.

Vi rör oss nu upp förbi den gräsbevuxna och med många badande besatta badstranden, där Söderbyspelen hölls på 1980-talet, till berget på andra sidan. Här står två stadiga betongpelare, som enligt källorna varit bas för en ramsåg, som uppfördes här 1919 av en man som hette Pihl och var släkt med bryggaren Neumüller på Skarpnäcks Gård. Varför ställa en ramsåg här, kan man fråga, och vad drevs den av? Troligen med en tändkulemotor, och troligen i samband med en större avverkning i skogarna omkring, och där timret forslats hit via sjösystemet. Byggnaden med sågen brann ner efter två år, kanske avsiktligt, när avverkningen var klar.

Senare byggdes här kulisserna till den borg som var en av huvudscenerna i filmen Singoalla, en filmatisering av Viktor Rydbergs roman från mitten av 1800-talet om en exotisk och romantisk kärleksaffär med en romsk flicka. Filmen spelades in sommaren 1949, och gjordes på fyra olika språk. Varje scen filmades för vart och ett av språken. Huvudrollen innehades av Viveca Lindfors. Den franskspråkiga filmen finns nu på internet. Exteriörerna spelades här, och interiörerna på Råsunda filmstadion. Filmen blev dyr, men ingen framgång.

Här har varit bebyggt sedan urminnes tider. På andra sidan Söderbysjön finns rester av gravar och bebyggelse från 500- talet. Även kring Källtorpssjön finns sådana spår.

Den tidiga industrialiseringen finns beskriven i en bok om Nacka Ström.

Nu vänder vi på blicken mot platsen för Hammarbystugan. Den byggdes 1941 av Hammarby IF, samtidigt som Hellasgården byggdes på initiativ av idrottsklubben Hellas.

Hammarbystugan var ett populärt utflyktsmål, med servering och en viss möjlighet att härbärgera grupper av olika slag, såsom idrottare, scouter och liknande. Exempelvis logerades här delar av USA:s olympiatrupp i anslutning till OS i Helsingfors 1952. Omkring 1958 sändes härifrån en serie TV-program, "Storstugan", med naturinriktning och med bland andra Nils Lindman. Samtidigt startade golfklubben sin verksamhet, flera byggnader och en klockstapel i dalastil uppfördes.

Här fanns många aktiviteter sommartid, det hölls friluftsgudstjänster, scouternas hade Jamboree, staden hade betande får här o.s.v. Stugan brann ner 1961, genom oförsiktig lek med eld av ett par ynglingar.

Anders avslutade sin berättelse här, och Torbjörn tog över. Han berättade om stadens planer med sitt markområde, om det genom Idrotts- och Friluftsstyrelsen skulle inrättas som naturreservat, eller om det skulle exploateras som bostäder för tiotusentals medborgare.

Exploateringen nådde till Björkhagen, lyckligtvis inte längre, och här är sedan 2002 två reservat, ett i den del som ligger inom Stockholms gränser, och ett inom Nackas. Båda förvaltas dock av Stockholm. Innan dess har området här varit hotat flera gånger. På 1990-talet fanns politiska krafter att staden skulle göra sig av med all onödig mark utanför de egna gränserna. Exempelvis såldes nästan ettusen hektar mark kring Brevik på Värmdö, som staden tidigare köpt som friluftsområde. Här fanns planer på att dra en motorväg genom Nackaskogarna till Älta och Tyresö, lyckligtvis skrinlagda. Stockholm Energi hade planer på ett kärnkraftverk vid Erstavik.

Golfklubben hade långt gångna planer att utvidga från dagens nio till tjugosju hål, och hade viss framgång i diskussionerna med Staden. Detta ledde dock till en kraftig protestvåg, med namninsamlingar och protestmöten vid Skarpnäckskyrkan, vilket gjorde att arbetet med ett naturreservat forcerades.

Filmen avslutas med en panorering kring sjön och golfbanan. Olyckligtvis stördes ljudet av en övning med stridsflyg över området, som medförde att någon del av berättelsen kanske missades.

Refererat av Hans Severinson, januari 2021